

*Є. В. Федорова,
м. Хмельницьк*

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті представлено сучасне трактування поняття “громадянське виховання”, проаналізовані дослідження вказаної проблематики, визначено основні завдання громадянського виховання студентів з особливими потребами.

Ключові слова: громадянське виховання, студенти з особливими потребами.

Становлення України як правової демократичної держави потребує відповідної форми організації суспільства, яка б сприяла реалізації прав, інтересів і потреб людини, її самоствердженню та самовизначенню. Це можливо лише за умов вільного, демократичного суспільства, яке сповідує максимум “вільна людина – розвинене громадянське суспільство – сильна держава”. Створення такого суспільства вимагає трансформації сучасної освіти, її переорієнтації з держави на людину, на фундаментальні гуманістичні цінності, демократизацію усєї педагогічної ідеології загалом і громадянського виховання зокрема.

Громадянське виховання – цілеспрямований педагогічний процес становлення свідомого, відповідального і компетентного громадянина-патріота, націленого на саморозвиток та розбудову демократичного громадянського суспільства й правової держави, нації. Феномен громадянського виховання виокремився у самостійну виховну проблему на початку двадцятого століття в європейській педагогіці. У праці “Що таке державно-громадянське виховання” Г. Кершенштайнер визначив поняття та зміст громадянського виховання як послідовне привчання дітей та підлітків до відповідальної роботи на користь держави.

Визначити місце і мету громадянського виховання в процесі становлення особистості прагнули А. М. Радіщев, В. І. Белінський, М. Г. Чернишевський, Н. А. Добролюбов, О. І. Герцен, Д. І. Писарев. Завдання громадянського виховання розробляли П. П. Блонський, К. Д. Ушинський, П. Каптерев. Вони вважали, що оскільки в реальному житті людина є громадянином свого народу і діячем у суспільстві, то школа має, виховуючи людину, виховуючи і громадянина. Громадянин не повинен знищувати людину, людина – громадянина.

У своїй педагогічній діяльності Дж. Д’юї збагатив теорію громадянського виховання моральною компонентою. Він наголошував на важливості таких якостей громадянина демократичної держави, як ініціативність, самостійність, активна участь у житті суспільства. Реформаторські тенденції світової педагогіки виявили значний вплив на спрямованість системи виховання в Україні.

М. Грушевський розглядав виховання громадянськості народу, членів громади, представників громадянського суспільства як важливий чинник розбудови Великої України.

С. Русова у праці “Суспільні питання виховання” формує концептуальні засади виховання громадянина Української незалежної держави, вказує на те, що школа має йти назустріч вимогам усього громадянства, працювати саме на користь цілого народу, вести його шляхом вселюдського поступу.

У радянській педагогіці поняття “громадянське виховання” не було, оскільки не було демократичного громадянського суспільства. У Педагогічному словнику, виданому в Москві в 1960, році зазначалося, що “громадянське виховання – це реакційний напрям у буржуазній педагогіці епохи імперіалізму, який ставить за мету виховання, підготовку покоління молодих робітників – покірних слуг капіталізму”. У чотиритомній педагогічній енциклопедії (1964–1967 рр.) феномен “громадянське виховання” відсутній.

Гуманістичні засади виховання громадянина вперше висвітлив у 1970 році В. О. Сухомлинський. Він вважав першочерговою умовою формування громадянина організацію емоційно насиченого діяльного трудового життя шкільного колективу, який ефективно впливає на становлення громадянської позиції кожного індивіда.

Сучасні українські педагоги П. В. Вербицька, О. І. Пометун, І. Г. Тараненко, проаналізувавши зарубіжні концепції і тенденції громадянського виховання, поділяють і розвивають загальноєвропейське бачення громадянськості й шляхів її формування. Процес виховання цього феномену, за П. Р. Ігнатенком ґрунтується на національних цінностях. Педагогічні основи морального та правового виховання, принципи, методи, шляхи та засоби формування громадянських якостей особистості в сучасних умовах розроблені в дослідженнях І. Беха, Н. Бібік, М. Боришевського, В. Кременя та інших. Значний внесок у сучасне бачення структури громадянського виховання зробила О. В. Сухомлинська. Вона розкрила три моделі формування громадянськості: партисипативну, когнітивно-розвивальну, репрезентативну. Науковим творчим колективом під керівництвом О. В. Сухомлинської розроблено Концепцію громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності.

Прагнення України до євроінтеграції стимулює виконання стандартних правил ООН щодо забезпечення рівних можливостей у сфері професійного навчання та виховання студентів з особливими потребами. З метою приведення у відповідність вітчизняних законів до європейського рівня Верховна Рада України 16 грудня 2009 року ратифікувала Конвенцію ООН про права інвалідів. У зв’язку з цим з’явилася надія, що домінуюча донедавна практика, спрямована на виховання дитини-інваліда як соціального споживача або, у кращому випадку, надання невідповідної його здібностям професійної освіти, що давала право на виконання некваліфікованої низькооплачуваної роботи, відійде в минуле.

Відповідно до положень зазначеного документа перед вітчизняною системою вищих навчальних закладів стоїть завдання не лише забезпечити студентам з особливими потребами рівні стартові можливості для здобуття професії, що відповідає їхнім здібностям, але й розвинути в молоді почуття любові до Батьківщини, сформувані національну самосвідомість, гідність, правову та моральну культуру, виховати громадянськість. Громадянськість – мета і результат громадянського виховання.

Основними завданнями громадянського виховання є:

- визнання й забезпечення в реальному житті прав людини як суспільної цінності та єдиної норми всіх людей без будь-яких дискримінацій, на чому будується відкрите, демократичне, громадянське суспільство;
- усвідомлення взаємозв’язку між ідеями індивідуальної свободи, прав людини та її громадянською відповідальністю;

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

- формування національної свідомості, належності до рідної землі, народу, визнання духовної єдності поколінь та спільності культурної спадщини; виховання почуття патріотизму, відданості у служінні Батьківщині, нації;
- утвердження гуманістичної моралі та формування поваги до таких цінностей, як свобода, рівність, справедливість;
- формування соціальної активності особистості на основі: готовності до участі у процесах державотворення, здатності до спільного життя і співпраці в громадянському суспільстві, уміння взяти на себе відповідальність; спроможності вирішувати конфлікти відповідно до самостійного життєвого вибору на основі гуманістичних цінностей; працелюбності;
- формування політичної та правової культури засобами громадянської освіти, яка дає знання про політичні системи і владу на всіх рівнях суспільного життя, про закони та законодавчі системи; виховання поваги до Конституції України, законодавства, державної мови; уміння визначати форми та способи своєї участі в житті суспільства, співпрацювати з демократичними інститутами, органами влади, захищати і підтримувати закони та права людини, бути обізнаним зі способами соціального захисту;
- розвиток критичного мислення, що забезпечує здатність усвідомлювати та відстоювати особисту позицію в тих чи інших питаннях;
- розвиток толерантного ставлення до інших народів, їхніх культур і традицій; виховання негативного ставлення до будь-яких форм насильства;
- активне запобігання виявленню шовінізму, фашизму, расизму, месіанських настроїв.

У процесі громадянського виховання студентів з особливими потребами провідне місце належить освітній складовій, яка доповнюється позааудиторною діяльністю, де відбувається закріплення особистістю первинних навичок участі в суспільному житті, моделювання ситуацій соціальної поведінки, які дають змогу реалізувати громадянські права і свободи у малому та великому соціумі. Перевага віддається активним формам діяльності, що передбачають безпосереднє ознайомлення студентів з роботою органів влади, місцевого самоврядування, судів, правоохоронних органів, виборчих комісій, засобів масової інформації, громадських організацій тощо.

Активні та інтерактивні методики сприяють формуванню громадянсько-називних умінь та навичок студентів, збагаченню їхнього соціального досвіду. Пріоритетним методом виховання громадянської свідомості молоді є рефлексивно-емпліцитний метод, розроблений академіком І. Д. Бехом. Велике значення має практична спрямованість діяльності студентів у місцевій громаді, розроблення та конкретне втілення власних соціальних проектів, проведення благодійних акцій, пошукова робота.

Список використаної літератури

1. Вербицька П. В. Громадянське виховання учнівської молоді: сучасні аспекти розвитку : [Монографія] / П. В. Вербицька. – К. : Генеза, 2009. – 384 с.
2. Сухомлинський В. Народження громадянина / В. Сухомлинський // Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. – К., 1977. – Т. 3. – С. 283–582.
3. Чорна К. І. Виховання громадянина, патріота, гуманіста. / К. І. Чорна. – К. : ТОВ “ХІК”, 2004. – 96 с.